

УДК 17.023.31.33-47.22

Компетенізація освіти

М.П. ОРЕЛ

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
E-mail: theorelbird@mail.ru

Авторське резюме

На початку XXI століття, коли зростає інформаційний хаос, змінюється покоління речей та ідей, освіта покликана допомогти молодій людині освоїти ситуацію соціальних і духовних змін, сформулювати «філософію життєстійкості і життєздатності» (І. Г. Єрмаков).

За цих умов людство не може орієнтуватися лише на минулий досвід і традиції. Концепції, зорієнтовані на людські потреби та їх задоволення, повинні якомога швидше перейти до іншого поняття, в основі якого лежить людський розвиток. Ситуація потребує переорієнтації освіти з засвоєння інформації на оволодіння компетентностями як «знаннями-інструментами» та формування на їх основі цілісного сприйняття світу. Особистість повинна знати, як їй використовувати свої здібності і досвід, щоб протистояти новим змінам та здобувати з них користь. Відповідь на це питання дає компетенізація освіти.

К-підхід – концептуальний орієнтир освітньої політики в країнах ОЕСР. Та погляди українських вчених на компетенізацію освіти не відзначаються одноставністю. В статті аналізуються погляди вчених на проблему компетенізації освіти, розглядаються терміни «компетенізації» та «компетентність». Для доведення твердження, що компетентність з'являється внаслідок обізнаності з певною системою фактів автор аналізує співвідношення понять «факт», «знання», «компетентність» та підтримує думку, що «компетентність» завжди є «знаннєвою». Вона дає змогу особистості ефективно використовувати свої унікальні здібності.

Ключові слова: компетенізація, компетентнісний, факт, знання, компетентність, компетенізація освіти.

Competentization of education

M.P. OREL

Donbas state pedagogical university, Slov'yansk, Ukraine
E-mail: theorelbird@mail.ru

Abstract

In the beginning of the 21st century as the informational chaos is constantly increasing, we may observe the change of generations of thing and ideas, whereas education is to help young men adopt to the situation of social and spiritual transformations and formulate «the philosophy of viability and vitality» (I. Yermakov). In such a dramatic situation the mankind cannot be oriented towards the legacy of the past and experience of traditions. Conceptions targeting satisfaction of human drives and desires have to shift to the ground of personality development. This situation requires re-orientation of education from consumption of information to acquirement of competence as «knowledge-instruments», which would underlie holistic worldviews. Individuals ought to know how to use their abilities and experience in order both to resist new changes and to get some profit. Though C-approach is a conceptual focal point of educational politics in OECD countries, there is still a great diversity of understanding its nature among Ukrainian theorists. The article examines such basic concepts as «competence» and «competentization» in the contexts concerning the problem of education competentization explicated by different authors. To prove the argument that the competence-based approach to the personality development provides a fundamental ground for the modernization of the education system. Analysis of the correlation between the notions of «fact», «knowledge», and «competence» allows to reveal that «competence» appears as a result of generalization of a system of facts which provides the person with a possibility to effectively utilize some unique abilities.

Keywords: competentization, competence-based, fact, knowledge, competence, competentization of education.

Постановка проблеми. Ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти вважається компетентісно зорієнтований підхід до виховання особистості. Фокусування освіти на впровадженні компетентісно зорієнтованого підходу позначається терміном «компетенізація освіти». Поняття компетентності в освітньому дискурсі, як стверджує бразильський освітянин Пауло Фрейре, перетворилося на «генеративне слово». Це дає можливість нових способів

іменування і здійснення освітніх процесів, а також установа більш точної орієнтації освіти. «Компетентісний підхід в освіті, надаючи таким чином можливість подальшого розгортання (генерування) у велику кількість інших тем, набув значення «генеративної теми» [1, с. 88].

Ступінь розробленості проблеми. Спроби наблизитися до найбільш точного трактування термінів «компетенція» і «компетентність» в українській філософії і педагогіці

© М.П. Орел, 2013

тривають понад два десятка років. Однією з перших спроб осмислення завдань освіти (в європейському контексті) як формування в учнівської молоді духовної, політичної, економічної, соціальної компетентності здійснив Б. Г. Чижевський. У 1996 році він виклав своє бачення цієї проблеми у роботі «Загальноєвропейський аспект формування змісту освіти в Україні». Етимологію термінів «компетенція» і «компетентність» найглибше описано у книзі «Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник» / За редакцією Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен (2003 р.). Ряд публікацій з досвіду «компетенізації» європейської школи здійснює О. В. Овчарук. Він наводить описи та переліки компетентностей, на які орієнтуються в освіті європейські країни. Стратегію реформування освіти в Україні та рекомендації з освітньої політики О.В.Овчарук висвітлює в роботі «Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти» (2003 р.). У Росії вивченням питання компетенізації освіти займаються А. В. Хуторський, А. Н. Дахін, В.В. Краєвський, І. Зімняя та інші; на Україні – Є.М. Павлутенков, О.Л. Кононко, Т.І.Каткова, С. Ф. Клепка та інші. Поняття «компетенція» і «компетентність» вживаються в державних документах. Проект «Критеріїв оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти» (2000 р.) базується на твердженні, що «навчальна діяльність у кінцевому результаті повинна не просто давати людині суму знань, а формувати комплекс компетенцій» [2, с. 136].

Однак актуальність генерування теми компетентнісного підходу визнається не одноставно. Ряд учених вважає, що компетенізація освіти обумовлена «модю на компетентність», інші - що компетенізація є «реанімацією вже відомої ідеї».

Мета дослідження. Вказати на фактори, що впливають на необхідність модернізації системи освіти. Для доведення твердження, що компетентнісний підхід – одна з основ модернізації освіти, проаналізувати ключові терміни «компетентність» і «компетенція» та співвідношення понять «факт», «знання», «компетентність».

Виклад основного матеріалу. Головним підсумком Великого ХХ століття, за образом висловом члена-кореспондента НАН України Л. В. Сохань, стала поява замість людини, що завойовувала світ, людини-менеджера. Не залишилося нічого нового в світі, що потрібно було б завойовувати, але потрібно негайно навчитись управляти тим, що вже завойовано. Технології управління оновлюються, стають іншими, тому для користування ними потрібна нова людина, яка б була компетентною щодо швидко змінюваних умов життя.

«Компетентний» походить від *competens*. Слово *competens* латинського походження. Воно означає «підходящий», «відповідний», «узгоджений».

Термін «компетентність» є похідним від слова «компетентний». Слово «компетентний» означає: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) обізнаний у певній галузі [Словарь иностранных слов. М., 1987]. Поняття компетентності тісно пов'язане з поняттям «компетенція». Компетентність – це сукупність компетенцій, її ядро. Тлумачення поняття «компетентнісний» включає два загальні аспекти: 1) певні знання людини в якій-небудь галузі, яка з чим-небудь добре обізнана, тямуща; 2) певні повноваження, повноправність [Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Т. 2, 2000].

Українські і російські словники ототожнюють поняття «компетентність» і «компетенція», хоча, як наголошує Л. В. Сохань, кожне із них несе свою суть. «Компетентна людина, яка не володіє повноваженнями (компетенціями), не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати», - підкреслює Л. В. Сохань [3, с. 104].

Головним спільним, що характеризує точку зору різних авторів, є те, що в понятті «компетентності» знання людини виступають потенціалом, яким вона володіє, але привести його в дію зможуть додаткові фактори. Компетентність – це не тільки наявність знань і досвіду, але й уміння їх використовувати при здійсненні своїх функцій. Англійські словники дають актуальну формулу розуміння поняття «компетентність». У перекладі з англійської «*competence*» означає (за двомовним англо-українським словником):

- здатність, уміння;
- компетентність;
- компетенцію, правомочність.

Оксфордський російський словник під компетентністю розуміє достатні вміння, адекватну кваліфікацію. Меррам Верстер – Словник колегіуму – вважає, що *competence* – це якість, стан; *competent* – той, що має необхідну чи адекватну здатність діяти, розвиватись особливим шляхом. Посібник М. П. Садкера, Д. Садкера «Вчителі, школа і суспільство» розкриває підхід до розуміння компетентності як здатності діяти, відповідати певним стандартам, виявляти окремі навички, демонструвати соціальний рівень знання.

В англійських словниках у сучасному змісті поняття «компетентності» на перший план виходить категорія «здатність до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності. Поняття компетентності пов'язане зі здатністю відповідати вимогам високого рівня складності. Воно інтегрує когнітивний,

мотиваційний, етичний, соціальний, поведінковий компоненти і включає систему вчинків. Уміти мобілізувати у даній ситуації здобуті знання і досвід – значить бути компетентним. Компетентність не може бути ізольованою від конкретних умов реалізації. Як справедливо стверджує Л. В. Сохань, «вона органічно пов'язує одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки, спрямованих на умови конкретної діяльності» [3, с. 106].

«Компетентність – це специфічна здатність, яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у реальних ситуаціях життя», – продовжує свою думку Л. В. Сохань [3, с. 106]. Щоб бути компетентною, людина повинна мати певні знання-інструменти, особливі способи мислення і життєві навички. Отже, компетенція – поняття загальне і тлумачиться як відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до підготовки учня.

Компетентність – поняття індивідуальне і тлумачиться як оволодіння відповідною компетенцією, а також передбачає особистісне ставлення індивідуума до компетенції (норми) та до предмета діяльності; сукупність якостей, які вже відбулися, і досвід діяльності в заданій сфері.

Ініціатива, організаторські здібності, здатність оцінювати наслідки своїх дій та глибока особиста зацікавленість є складовими компетентності. За твердженням А. Адлера, компетентність формується в процесі просування особистості через індивідуальні творчі акти до досконалості. Питання про наповнення компетентності як дидактичної конструкції конкретним змістом на сьогодні залишається відкритим для обговорення.

Погляди українських авторів освітньої політики на використання в педагогіці понять «компетенції» і «компетентності» І. Г. Єрмаков умовно поділяє на три групи: I – вчені, які вважають, що терміни «компетенція» і «компетентність» є даниною європейській моді, без яких можна обійтися; II – дослідники, які вважають, що компетентнісний підхід не є абсолютно новим для вітчизняної школи; III – автори освітньої політики, які стверджують, що нові терміни означають новий напрям розвитку освіти, її модернізації, і ця новизна допоможе активізувати освіченість школяра.

Прихильники першої точки зору вважають, що компетентнісний підхід до освіти нічим не кращий від того, що є зараз. Поняття компетентності недостатньо досліджене наукою, його визначення дається через поняття здібності або здатності, тому немає необхідності вводити нову термінологію, оскільки друга частина фрази цілком самодостатня. (Наприклад: «комунікативна компетентність – здатність вступати в

комунікацію з метою бути зрозумілим»). Вони вимагають від прихильників компетентнісного підходу визначення понять «компетентності» і «компетенції», які б не зводили їх до набору умінь або здібностей.

Прихильники другої точки зору відкидають твердження щодо фундаментальної ролі ключових компетенцій та їх новизни. Вони вважають, що подібна орієнтація освіти на комплексні способи навчальної діяльності вже була описана. Вона знайшла свою розробку в роботах І. Я. Лернена, В. В. Краєвського, М. І. Скаткіна та інших. На жаль, концепції, що були розроблені цими дослідниками при практичному застосуванні були спрощені, тому виникає необхідність нового опису якості освіти в рамках компетентнісного підходу.

Прихильники третьої точки зору вважають, що компетентнісний підхід – одна з основ оновлення освіти. Адже «компетенція» і «компетентність» широко використовуються для опису життєдіяльності людини і означають високу якість її діяльності. «Поняття «грамотність», «майстерність», «професіоналізм», «освіченість» та інші на шкалі точності опису властивостей випускників школи знаходяться далі від поняття «компетентність» [5, с. 83].

Бути компетентним не означає бути вченим або освіченим. Компетентність пов'язує мобілізацію знань, умінь і поведінкових відносин, зумовлених конкретною діяльністю. Прихильники компетентнісного підходу відштовхуються від визначення Радою Європи 5 ключових компетенцій: політичної і соціальної; життєдіяльності у багатокультурному суспільстві; володіння усною і писемною комунікацією; інформаційною грамотністю; здатністю вчитися протягом усього активного життя.

Сьогодні учням потрібно набувати умінь, які виходять далеко за рамки читання, письма та арифметики. Світ вимагає високого рівня технологічних умінь майже для будь-якої кар'єри, а також якостей особистості, які потрібні громадянину світу: зміни свого стилю життя заради захисту довкілля; захисту людських прав; критичного мислення; кооперації в роботі; толерантного сприйняття й поважання культурних відмінностей; здатності ненасильницького вирішення проблем і т. п.

У багатьох країнах визначені національні ключові компетентності. Наприклад, у Шотландії акцентують увагу на особистісних якостях: самоповаги та поваги до інших; відчуття соціальної відповідальності; відчуття незалежності; обов'язку вчитися та інших. Серед умінь та навичок виділяються: основні навички комунікації; використання інформаційних технологій; особиста ефективність у розв'язанні проблем і т.

п. У Греції до умінь широкого спектра входять: можливість орієнтації на подальші професії; гармонійна інтеграція в соціальний контекст при глибокому розумінні соціальної реальності; прийняття гуманістичних цінностей; здатність до самоосвіти; розуміння демократичного діалогу тощо. І хоч термінологія в різних країнах різна, зрозуміло, що для всіх країн загальними є уміння, які необхідні для реальної життєдіяльності. До ключових компетентностей в Росії належать, приміром: компетентність у сфері громадсько-суспільної діяльності; компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що базується на способах набуття знань із різних джерел інформації; компетентність у сфері соціально-трудова діяльності (уміння аналізувати ситуацію на ринку праці, оцінювати професійні можливості, дотримання норм і етики трудових відносин); компетентність у побутовій сфері, включаючи аспекти здоров'я і сімейного буття і т. п.

В Україні, на жаль, поки що неусвідомлена ціннісно-сміслова роль національних ключових компетентностей. Але українські вчені, аналізуючи критерії основних «умінь широкого спектра», що необхідні кожній компетентній людині для життєдіяльності (І. Г. Тараненко), виділяють певні здатності, які повинна мати людина, що хоче досягти успіху у сучасному світі: вчитися все життя; працювати в сучасних інформаційних системах; швидко діяти в нестандартних ситуаціях; вступати в комунікацію.

Українські вчені Є. М. Павлютенков (м. Запоріжжя) та Т. І. Каткова (м. Полтава) здійснили перші позитивні спроби розроблення методологічних засад моделі компетентного випускника вітчизняних шкіл. Т. І. Каткова вважає, що в основі моделі компетентного випускника мають бути представлені щонайменше три сфери особистості: потребнісно-мотиваційна, операційно-технічна і сфера самосвідомості. Якщо буде відсутня потребнісно-мотиваційна сфера, то діяльність перетвориться на хаотичне накопичення дій, позбавлених мети. При відсутності третьої частини (сфери самосвідомості) діяльність перетворюється на нерегульовану сукупність дій. «Завдання освіти – навчити учнів будувати свою діяльність як повноцінну, розумну, в якій всі три частини збалансовані, достатньо розгорнуті, усвідомлені та повністю здійснювані» [4, с. 85].

Є. М. Павлютенков стверджує, що в основі моделі компетентного випускника лежить самовизначення в різних сферах життєдіяльності. Воно є важливим для людини на всьому її життєвому шляху і має відносно самостійні види: сімейне, громадянське, соціальне, професійне, у сфері дозвілля,

освіти, спілкування. Для всіх цих видів самовизначення вихідним є ціннісно-змістове самовизначення.

Проблема «компетенізації освіти», за твердженням І. Г. Єрмакова, навряд чи може бути вирішена лише на шляху ідеальної моделі компетентності особистості. «Вона має вирішуватись з урахуванням, як мінімум, двох контекстів:

- цілісність та інтегративну сутність результату освіти на будь-якому рівні відображають не лише поняття «компетенція» і «компетентність», а й інші не менш глибокі та широкі поняття: «освіченість», «грамотність», «майстерність», «професіоналізм», «культурний капітал», «інтелектуальний капітал», «культура», «мова», «технологія», «стратегія» [5, с. 25].

- «Якщо ми стаємо на рейки «компетенізації освіти», то маємо почати говорити про компетентність людини відносно компетентності культури, в якій ми перебуваємо» [6, с. 10-24].

Інтегральні характеристики якості підготовки учнів, пов'язані з їх здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань і способів діяльності відносно певного міждисциплінарного кола питань, А. В. Хуторський називає освітніми компетенціями.

«Освітня компетенція – це сукупність смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня відносно певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально значущої продуктивної діяльності» [7, с. 55]. А. В. Хуторський вказує на три складові, які тісно пов'язані, в ієрархії освітніх компетенцій: ключові компетенції (ціннісно-сміслова, загальнокультурна, інформаційна, навчально-пізнавальна, комунікативна, соціально-трудова, компетенція особистого самовдосконалення) – вони відносяться до загального (метапредметного) змісту освіти; загальнопредметні компетенції – ті, що відносяться до певного кола освітніх сфер та навчальних предметів; предметні компетенції – компетенції, що мають конкретний опис і формуються в рамках навчальних предметів. Вони є частковими відносно загальнопредметних та ключових компетенцій [7, с. 61].

Освіта повинна навчати загальної культури і певних предметних культур. У рамках освіти культура розглядається як система знань, на які орієнтуються члени суспільства, коли планують свої дії; це те, що необхідно знати, щоб існувати в певному суспільстві. Такий скорочений список, який визначає знання, правила і поле для розвитку здібностей молодого покоління репрезентує зміст освіти.

Генетично детерміновані алгоритми

внутрішньої діяльності, що зумовлюють спрямованість активності людини, сьогодні досліджуються психологами. Всі метапрограми усвідомити неможливо, та й непотрібно (враховуючи закон Клапареда: чим більше свідомого перейшло в несвідоме, тим ефективніша діяльність), але свої метапрограми, ті, за якими людина відрізняється від інших, нею повинні бути усвідомлені. І навчати цьому повинна школа.

Поняття знання має багаторівневу категоріацію в науці, освіті (12-бальна система оцінювання знань – цьому приклад) та філософії. Межа, за якою знання стає компетентністю, дуже хитка. Сьогодні на Україні «знання від освіти», за твердженням І. Г. Єрмакова, «постають гомогенними цеглинами, які треба знати напам'ять» [5, с. 220].

У США педагоги орієнтуються на структуру знання, яка складається з таких компонентів, як факти, поняття, принципи вчень, «великі ідеї» і теорії. Структуру знань, які у США покладено в основу освітніх стандартів, порівнюють з пірамідою, в основі якої інформація та факти, що становлять зміст знання (knowing – розуміння, осягнення, усвідомлення). Досягнення учнів на цьому рівні легко вимірюються за допомогою тестів.

Процесуальні та інтердисциплінарні уміння (комунікація, технологічна грамотність, критичне мислення) – другий рівень піраміди (doing – робота, поведінка, справи, дії, вчинки). Цей рівень теж можна вимірювати, але зробити це більш складно.

Буття, життя, існування (рівень being) – вершина піраміди, це «королівство вартостей». Вартості містяться в мисленневих умінь вищого порядку і є набагато важчими для вимірювання і спостереження. Рівень «буття» є особливо важливим, бо емпатії й співчуттю людину потрібно навчити.

Щоб виховати якості «глобального громадянина» вчителі повинні використовувати категорії «знати», «робити», «бути», де вартості («бути») неявно (імпліцитно) повинні задаватись. В сучасній педагогіці, як бачимо, існує «бермудський трикутник» - «факт знання – компетентність». Факти – це ключові об'єкти навчальних дисциплін та галузей. Факт має два основні значення: «твердо встановлене знання, що служить для певного висновку, доведення» і «дійсна подія». Факт означає зроблене і відкриває шлях для критики твердження,

оскільки факт розглядається як результат діяльнісних процедур. За твердженням І. Г. Єрмакова, «компетентність приречена бути фактонавантаженою та фактоозброєною. Вона є інтегрованим екстрактом зі схем установа і вирішення фактів» [5, с. 222].

Компетентність – це якість, яка за твердженням Ракітова А. І., «породжена фактами та потрібна для роботи з фактами, проблема яких постає як проблема реальності» [8, с. 185].

Якщо міркувати в сенсі відомого «знання – це сила», то поняття «знання» є «ключовою компетентністю», бо компетентність без знання неможлива.

Висновки. Проблема компетентності освіти вирішується на перетині трьох сфер суспільства – стану знання, стану людських ресурсів та економіки освіти. «Компетентність» як поняття якісно відрізняється від аналогічних понять здатності, здібності, уміння, навички. Воно інтегрує певну сутність на перетині понять знання, навички, уміння, готовність та здатність особистості до дій.

Компетентність у певній сфері – це здатність дослідження цієї сфери і адекватне оцінювання її (сфери), яке може бути корисним як для діяльності в ній, так і для утримання від діяльності.

Компетентність з'являється внаслідок обізнаності з певною системою фактів. (Обізнаність передбачає як вербальне, так і невербальне осягнення факту). Вона є «фактонавантаженою» (І. Г. Єрмаков).

Компетентність без знання неможлива, бо справжнє знання завжди є компетентнісним.

Компетентність – це вміння розібратися в ситуації і здійснювати діяльність відповідно до цього аналізу. Це «результуюча здатність особистості, яка в єдності з поняттям «стратегії» як «цілеспрямованої, організованої та керованої лінії поведінки» [9, с. 10] визначає життєву успішність людини.

Якщо розглядати компетентності як технологічні знання, що надають особистості змогу ефективно використовувати свої унікальні здібності, то «компетентність освіти» включає найголовніші ознаки особистості учнів – сформовані компетентності, кваліфікації, погляди, переконання. Основне завдання її зводиться до оцінки здібностей і з'ясування того, як слід підвищувати можливість середнього індивідуума, запобігати стресам, підготуватись до життя у світі, який швидко змінюється.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фрейре Пауло. Педагогіка пригноблених / Олександр Дем'янчук (пер.). – К.: Юніверс, 2003.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень у системі загальної середньої освіти (проект) // Директор школи. Газета для керівників шкіл. – К.: «Шкільний світ», 2000. - № 39-40. – жовтень.

3. Сохань Л. В. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К.: Богдана, 2003.
4. Каткова Т. І. Компетентний випускник – мета і результат діяльності вищого навчального закладу освіти // Постметодика. – 2002. - № 2-3.
5. І. Г. Єрмаков. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики. Науково-методичний посібник. Запоріжжя. 2006.
6. Клепко С. Ф. Компетенція стандарту: компетентність культури. Про концептуальні підходи до освітніх стандартів // Управління освітою. Часопис для керівників освітньої галузі. Спеціальний випуск «діалоги про стандарти». - 2003. – серпень.
7. Хуторской А. В. Ключевые компетенции. Технологии конструирования // Народное образование, 2003. - № 5.
8. Ракитов А. И. Историческое познание: системно-гносеологический подход. – М. Политиздат. 1982.
9. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт. – 2003.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2013

REFERENCES:

1. Freyre, P. Pedagogika pryhnohlenykh (Pedagogy of the oppressed). Kyiv, 2003.
2. Kryteriyy otsynuyvannya navchal'nykh dosyahnenn' u systemi zahal'noyi seredn'oyi osvity (Criteria of assessment of study achievements in the system of comprehensive secondary school). *Dyrektor shkoly. Hazeta dlya kerivnykiv shkyl*, 2000, no. 39-40.
3. Sokhan' L. V. Zhyttyeva kompetentnist' osobystosti: Naukovo-metodychnyy posibnyk (Life competence of the person: scientific methodological handbook). Kyiv, 2003.
4. Katkova T. I. Kompetentnyy vypusknyk – meta i rezul'tat diyal'nosti vyshchoho navchal'noho zakladu osvity (A competent graduate as the goal and result of higher education). *Postmetodyka*, 2002, no. 2-3.
5. Yermakov I. H. Zhyttyeva kompetentnist' osobystosti: vid teoriyi do praktyky. (Life competence of the person: from theory to practice). Zaporizhzhya, 2006.
6. Klepko S. F. Kompetentsiya standartu: kompetentnist' kul'tury. Pro kontseptual'ni pidkhody do osvitnikh standartiv (Competence of standard as a competence of culture. On conceptual approaches to the standards of education). *Upravlinnya osvitoju*, 2003, special issue.
7. Khutorskoy A. V. Klyuchevye kompetentsyy. Tekhnolohyy konstruyrovannya (The key competence. Technologies of construction). *Narodnoe obrazovanye*, 2003, no. 5.
8. Rakytov A. Y. Ystorycheskoe poznanne: systemno-hnoseolohycheskyy podkhod (Historical knowledge: systemic gnoseological approach). Moscow, *Polytyzdat*, 1982.
9. Zahal'noyevropeys'ki rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladennya, otsynuyvannya (European recommendations on language education: study, teaching, assessment). Kyiv, *Lenvit*, 2003.

Орел Михайло Павлович – аспірант
Донбаський державний педагогічний університет
Адреса: 84116, м. Слов'янськ, вул. Г.Батюка, 19
E-mail: theorelbird@mail.ru

Orel Mykhailo Pavlovych – postgraduate
Donbas state pedagogical university
Address: 19, G.Batyuk Str., Slov'yansk, 84116
E-mail: theorelbird@mail.ru